

Přírodovědnou soutěž Zlatý list převzal Český svaz ochránců přírody počátkem 90 let. Foto Jan Moravec

aktivitu ČSOP, tedy péči o přírodně významné lokality. No, a pak jsme stáli před tím, že tady na celostátní úrovni probíhaly odborné programy, jako třeba Formica, tedy ochrana lesních mravenců, Akce Buteo – zimní mapování kání, čapí program, kde se mapovala, hlídala a opravovala hnízda bílých čápů... Takových aktivit byla řada, každá měla svoje specifika a my se snažili, aby se vše dalo nějakým způsobem uchopit. Proto jsme to spojili do jednoho programu, který jsme nazvali Ochrana biodiverzity. Charakteristické je, že každý ten podprogram má svoje odborné vedení, odborného garanta, někdy i odbornou radu, a tihle lidé by měli ten podprogram směřovat, měli by vytyčit cíle, sledovat odborné trendy, tlačit ho dopředu odborně s tím, že my na něj budeme shánět peníze. Dobrým příkladem jsou staré krajové odrůdy, dneska se to jmenuje Oživení starých odrůd, což právě byla jedna z našich, ČSOPáckých aktivit od dávných dob, mapování a záchrana starých ovocných odrůd. Dneska se tenhle program rozvinul až tak, že by klidně mohl mít svoji samostatnou existenci, nicméně stále je to součástí programu Ochrana biodiverzity.

Z čeho je takhle široká škála činností ČSOP financována?

Nejvíce peněz jde stále od státu. Dotace Ministerstva životního prostředí, Ministerstva

školství, Ministerstva zemědělství. Na můj vkus příliš velký podíl, co se týče procent. Snažíme se shánět i sponzorské peníze. Obecně se nám to příliš nedaří, nicméně na biodiverzitu máme peníze od Lesů České republiky a nově od Nadace Ivana Dejmal. Nadační fond Veolia tradičně podporuje Uklidme svět a nově i výkupy mokřadů v rámci Místa pro přírodu. To jinak, stejně jako sbírka Zvíře v nouzi, stojí na drobných dárcích. Kupodivu nemáme žádného partnera z komerční sféry pro záchranné stanice, přestože je to poměrně dobře uchopitelné a propagovatelné téma, a nemáme takového partnera ani pro program pozemkových spolků, což je uchopitelné hůře, ale ve svém důsledku mnohem významnější. Naším generálním partnerem a nejdůležitějším zdrojem financí z komerční sféry je společnost NET4GAS, se kterou jsme rozjeli program Blíž přírodě. Domnívám se, že z komerční sféry je to vůbec největší finanční zdroj v ochraně přírody pro neziskovky. Do celá důležitým zdrojem je ale i naše vlastní činnost. Například prodej odborných publikací, propagačních předmětů, jako jsou trička, nebo třeba netopýřího guánu, to je teď velký hit. Ale zejména různá mapování, průzkumy, kdy prodáváme svoji odbornost. Na ústřední úrovni například mapování pro Povodí Vltavy či v nedávných letech odborná garance akce Živé studánky.

ČSOP je, jak již bylo řečeno, členská organizace. Funguje jako parta kamarádů? Kdyby to na všech těch úrovních nebyly především party lidí, tak by to nemohlo fungovat. Celý ČSOP je postavený na tom, že jsou to party. Základní organizace nic jiného než party lidí být nemůžou. Někdy jsou propojené odborně, většinou ale místně. Mají nějaký společný zájem a chtějí se o něm společně bavit, společně ho řešit. A naštěstí, tenhle spolkový duch je i na centrální úrovni, tedy ve vedení ČSOP, což jsou lidé volení ze základních organizací. Fungují jako sehraná parta lidí, které spojuje společný zájem táhnout ten ČSOP dál. A konečně, jako party kamarádů, kteří sdílí své zkušenosti a v případě potřeby si pomáhají navzájem napříč organizacemi, fungují vesměs i lidé z pozemkových spolků a záchranných stanic či lidé pohybující se kolem již zmíněných soutěží. Spolkovému duchu v rámci celé ČSOP napomáhá tradiční setkání členů, vždy první víkend v září, velmi oblíbená akce, kam se sjíždí přes dvě stovky lidí z celé republiky. A svým způsobem i členský časopis, Krása našeho domova.

Kdybyste se měl ohlédnout, kam se ochrana přírody za to čtvrtstoletí, co se v ní profesionálně pohybujete, ubírá?

No, to nebude zrovna optimistické ohlédnutí. Koncem 90. let jsme měli oprávněný pocit, že i jako zájmový spolek můžeme v ochraně přírody, v dění kolem nás, mnohé ovlivnit. Ten pocit postupně slábne. Je to zvláštní. Přesto že zjevně roste počet lidí zájímavých se o ochranu přírody, podporujících jí a zapojujících se do konkrétních aktivit, zároveň zřejmě klesá prioritita ochrany přírody v žebříčku hodnot. Ukazuje se to třeba při volbách. Lidé kladou důraz na jiné otázky a tak se do politiky dostávají stále častěji lidé a strany, co přírodě a občanským aktivitám umožňujícím její ochranu jednoznačně škodí. Projevuje se to ve změnách legislativy, která jde k horšímu z hlediska ochránářského i z hlediska fungování spolků. Zárnou ukázkou toho jsou novelizace stavebního zákona, které postupně ukusují možnosti bránit přírodu nejen veřejnosti, ale v posledních návrzích už i státní správě.

Děkuji za rozhovor.

Bozkovské dolomitové jeskyně – 50 let od zpřístupnění veřejnosti

Dušan Milka

Před padesáti lety, 2. května 1969, byly pro veřejnost otevřeny Bozkovské dolomitové jeskyně. Dodnes jediné zpřístupněné jeskyně v severní části Čech a jediné dolomitové jeskyně v celé republice otevřené veřejnosti. Jsou to jediné jeskyně, jejichž charakteristickou a převládající výzdobou jsou

křemenné síťovité, nitkovité a lištovité struktury na stěnách i stropěch, vytvořené procesem selektivní koroze. Spodní patro Bozkovských dolomitových jeskyní je zvodnělé, a tak vás návštěvní okruh zavede nejen k Labutím jezírkům, ale i k největšímu podzemnímu jezeru v Čechách.

Vstupní hala Bozkovských dolomitových jeskyní. Foto Dušan Milka

Prosvětlená modrozelená hladina jezírka už okouzila tisíce návštěvníků. Mnozí se sem vracejí právě kvůli podzemním jezerům. V průběhu padesáti let prošlo jeskyněmi přes 2 850 000 návštěvníků, řada z nich několikrát. V období normalizace se roční průměr pohyboval kolem 40 000, v polovině 90. let se ustálil zhruba na 70 000 návštěvníků. Zvýšený zájem je odrazem soukromého podnikání v oblasti cestovního ruchu, otevření hranic a výhodné polohy jeskyní nedaleko trojmezí, na němž se stýkají státní hranice České republiky, Německa a Polska. Zájem je i odrazem návštěvní doby. Jeskyně jsou otevřeny po celý rok, v zimních

měsících ve všední dny, na jaře a na podzim 7 dní v týdnu. Hlavní nápor návštěvníků přichází v letních měsících, červenci a srpnu, a pokud je zároveň deštivé počasí nebo panují velká vedra, není mnohdy ani možné všechny zájemce o prohlídku uspokojit.

Před padesáti lety

Bozkovské dolomitové jeskyně měly hned na počátku své historie štěstí ve dvou případech. Do průzkumných prací se krátce po objevu jeskyně Překvapení zapojili jeskyňáři z Krasové sekce při Národním muzeu v Praze pod vedením zkušeného dr. Františka

Skřivánka. Ti později navrhovali prohlídkovou trasu jeskyněmi, s ohledem na co nejmenší poškození stávající výzdoby. A další výhoda – při tvorbě projektu zpřístupnění se bylo čím inspirovat, protože v tehdejší Československu už byla dlouhá léta v provozu řada jeskyní. Velmi úzká spolupráce byla navázána s Koněpruskými jeskyněmi na Zlatém koni u Berouna. Ještě v průběhu zpřístupňovacích prací se podařilo odvrátit nevhodnou instalaci osvětlovacích těles budoucí prohlídkové trasy a zapojit do prací Scénografický ústav v Praze, jehož realizaci osvětlení si pochvalují fotografové a filmaři dodnes. V roce 1966, po prostřílení spojovací štolý mezi relativně samostatnými systémy Nových a Starých jeskyní, se na nějaký čas zdálo, že Staré jeskyně nebudou do prohlídkového okruhu zahrnuty. Tento záměr se podařilo změnit, a okruh Starými jeskyněmi byl vybudován velmi citlivě. Pochopitelně za cenu mnohem vyšších nákladů a časového rozpětí.

Pracovní i provozní podmínky v Bozkovských jeskyních byly v prvních letech po zpřístupnění poměrně prosté. Jeskyně byly na tehdejší dobu zpřístupněny na úrovni a na povrchu se začalo s výstavbou vstupní haly pro návštěvníky. Bylo však potřeba ještě dokončit elektroinstalaci v jeskyních, a tak podnik, který měl stavět na povrchu (Huť pro obnovu památek se sídlem v Hostinném), vypomáhal při dokončovacích pracích v podzemí. Ke konci roku 1968 rozhodla rada ONV Semily, aby byly jeskyně otevřeny pro veřejnost již od následujícího

Návštěvníci v jeskyni Za prahem v části Nových jeskyní. Foto Anna Nováková, archiv BDJ

jara a mohly tak potřebné finanční prostředky kryt ze svého příjmu. Vznikla tak samostatná příspěvková organizace Okresní správa krasových jeskyní, která měla vedle provozu zpřístupněné jeskyně ve vínku i péči o další jeskyně. Zprvu jen v okolí, postupně v celém Podkrkonoší. Vstupní hala Bozkovských jeskyní měla v té době vybudovaný pouze sute-rén a základovou desku v úrovni terénu, po-vrchový areál byl zčásti zastavěn rubaninou z jeskyní. Přesto se Huť pro obnovu památek ujala úkolu zřídit zázemí zpřístupněných jesky-ní (na úkor stavby vstupní haly) a z původních skladových objektů (dřevěné boudy na ce-ment a stavební materiál) vystavěla v areá-lu pokladnu a místnost pro průvodce. Celý prostor odvalu před jeskyněmi byl upraven a zpevněn šterkem, na něm vyrostlo provizorní sociální zařízení a stánek s občerstvením pro návštěvníky. Kolaudace a předání elektro-instalace v jeskyních proběhla brzy po ránu v den otevření jeskyní pro veřejnost. Pak se začaly do Bozkova valit davy zvědavých ná-vštěvníků, a bylo jich tolik, že počet zaměstna-ných průvodců zdaleka nestačil pokrývat po-ptávku, a tak v tom prvním roce prováděl, kdo mohl. I jeskyňáři, kteří podzemí před lety ob-jevovali, se teď vraceli a pomáhali stávajícímu personálu v provádění, aspoň o víkendech. Do zimy 1969 navštívilo Bozkovské dolomito-vé jeskyně přes 95 000 návštěvníků. Tolik jich v dalších letech už nikdy nepřišlo.

Na počátku sedmdesátých let se Huť pro obnovu památek rozpadla a vstupní halu po-stopně brigádnicky dokončovali zaměstnanci

Prušácká přilba je dominantní krápníkový útvar části zvané Staré jeskyně. Foto Dušan Milka

a průvodci. Na projektu hotelu, který měl stát nedaleko východu z jeskyní, se postupně usa-zoval prach, neboť roční návštěvnost (prová-dělo se jen sedm měsíců v roce) výrazně klesla, a začala se pohybovat okolo 40 000 návštěv-níků. Pět let po zpřístupnění jeskyní dochází k rozhodnutí zřídit při jeskyních pracoviště pro kontrolu zásahů do životního prostředí v semilském okrese, a tak v Bozkově vzniká Okresní správa krasových jeskyní a ochrany přírody. V polovině 80. let se po dlouhých jednáních podaří vystavět v Akci Z informač-ní středisko, které má sloužit pro výchovnou a naučnou činnost organizovaných skupin návštěvníků, především mládeže. Je to jedi-ný objekt svépomocně vybudovaný u jeskyní v celém tehdejší Československu.

Čas změn po roce 1989

Přichází rok 1989 a s ním významné změny. Správy zpřístupněných jeskyní v Čechách a na Moravě zahajují tažení za samostatnou organizaci. Vzniká koncept Správy českých a moravských jeskyní s navrhovaným sídlem v Blansku, ale nikdo tuto instituci nechce vzít pod křídla. Trvá několik let, než se podaří pře-vést všechny zpřístupněné jeskyně pod Český ústav ochrany přírody. I ten má však jen krátké trvání a je transformován v Agenturu ochrany přírody a krajiny České republiky. To už mají Bozkovské dolomitové jeskyně rok nejníž-ší návštěvnosti (1991) za sebou a výrazně se zvedá především zahraniční návštěvnost. V letech 1993–1994 je dokonce více zahra-ničních návštěvníků než domácích. Z nich na-prosto převažují německy mluvící. Po mnoha

letech se otevírá možnost investování, a tak v 90. letech vznikly zabezpečovací systémy na prohlídkové trase, dochází ke kompletní rekonstrukci elektrické instalace a osvětlení v jeskyních a jako první byl v roce 1997 zave-den rezervační systém vstupenek jako reakce na požadavky skupinových zájezdů. V roce 1999 jsou po mnohaletém úsilí Bozkovské do-lomitové jeskyně prohlášeny za národní pří-rodni památku.

Po vzniku Správy jeskyní ČR

Na přelomu tisíciletí dochází ke kompletní vý-měně zábradlí v jeskyních za nerezové. Ná-vštěvnost se pohybuje kolem 70 000 osob ročně, což je v rámci Evropy vysoká návštěv-nost. Cizinci tvoří zhruba 25% z celkového počtu. Postupně se zvyšují počty polských návštěvníků, klesá návštěvnost z Německa. Tržní prostředí, ve kterém se zpřístupněné jes-kyně pohybují, je odlišné od rozpočtové sféry, a tak v roce 2006 dochází k oddělení správ jeskyní od Agentury ochrany přírody a krajiny ČR. Vzniká, pod gescí Ministerstva životního prostředí, státní příspěvková organizace Sprá-va jeskyní České republiky.

V Bozkovských jeskyních v té době, a v ná-sledujících dvou letech, dochází ve spolu-práci se základní organizací 5–01 Bozkov České speleologické společnosti patrně k nejnáročnějším úpravám v podzemí od doby zpřístupnění. Postupně jsou rekonstruovány chodníky a opatřovány zvýšenými lemy, sklo-ny chodníků a schodů jsou upravovány tak, aby veškerá oplachová voda vtékala do vpus-

Největší prostora Bozkovských dolomitových jeskyní – Jezerní dóm. Foto Dušan Milka

Barevná krápníková výzdoba v prostře u Sloních uší ve Starých jeskyních. Foto Dušan Milka

tí, které ji vedou buď do filtrů v místech, kde není možné tuto vodu vyvést mimo jeskyně, nebo do zásobníků, ze kterých je automatic-ky odčerpávána a odváděna mimo podzemní prostory a podzemní jezera. Jde o nejvýznam-nější příspěvek k zachování čistoty podzem-ních vod Bozkovských dolomitových jeskyní. Ve spolupráci s jeskyňáři probíhá několikrát za rok i pravidelná očista stěn a stropů od lam-penflory.

Od úspěšné historie k budoucnu

Návštěvní okruh Bozkovskými dolomitovými jeskyněmi ani po padesáti letech provozu nepodlehli změnám. Je s citem navržen tak,

aby prohlídka postupně gradovala a skonči-la v největší prostře Bozkovských jeskyní, v Jezerním dómu, kde je osvětlená modroze-lená hladina největšího podzemního jezera v Čechách skutečným vyvrcholením prohlíd-ky. Výměnou zábradlí za nekorozivní a re-konstrukcí osvětlení se dostaly Bozkovské dolomitové jeskyně na evropský standard kvality technického vybavení, vzděláváním zaměstnanců na standard odborné přípra-venosti. Zabezpečovací systémy ochrany krápníkové výzdoby, dodržování počtu ná-vštěvníků v jednotlivých skupinách a frek-vence skupin za sebou přispívají k ochraně jeskyně.

Jedna z mála dochovaných fotografií z průběhu zpřístupňovacích prací – Křížovatka s chodbou do Jezerního dómu. Foto archiv BDJ

Zpřístupnění podzemních prostor veřejnosti je vždy obrovským zásahem do přirozené jeskyně, který ji změní. To pochopitelně pla-tí i pro Bozkovské dolomitové jeskyně, které nejsou velké, a jak vstupní části, tak i okolí Křížovatky musely být z důvodů nesoudrž-nosti horniny dozdívány vápencovými vyzdívkami, jiné části musely být s ohle-dem na průchodnost výrazně prohloubeny. Přesto se dá říci, že svému hlavnímu účelu – seznámení a poučení návštěvníků o historii, krásách a zákonitostech nevšedního a křeh-kého podzemního světa – slouží více než dobře. Přejme si, aby to tak zůstalo nejméně po dalších padesát let.